

УДК 338.24

Система цінностей як базис формування економічних інтересів стейкхолдерів як вектор економічних ефектів від їх реалізації

Глубіш Л.Я.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри технологій управління
Інституту адміністрування та післядипломної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті доведено доцільність чіткого окреслення системи цінностей на державному рівні як базису формування економічних інтересів стейкхолдерів як вектора економічних ефектів від їх реалізації, що дасть змогу визначати тенденції розвитку економічної системи загалом.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, економічні інтереси, стейкхолдери, економічні ефекти.

Глубиш Л. Я. СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ КАК БАЗИС ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ СТЕЙКХОЛДЕРОВ В КАЧЕСТВЕ ВЕКТОРА ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭФФЕКТОВ ОТ ИХ РЕАЛИЗАЦИИ

В статье доказана целесообразность четкого определения системы ценностей на государственном уровне как базиса формирования экономических интересов стейкхолдеров в качестве вектора экономических эффектов от их реализации, что позволит определять тенденции развития экономической системы в целом.

Ключевые слова: система ценностей, экономические интересы, стейкхолдеры, экономические эффекты.

Hlubish L.Ya. THE VALUE SYSTEM AS THE BASIS OF FORMATION OF THE STAKEHOLDERS' ECONOMIC INTERESTS AS A VECTOR OF ECONOMIC EFFECTS FROM THEIR IMPLEMENTATION

It is proved expediency determine of the system of value at the national level as the basis for the formation of the economic interests stakeholders as a vector of the economic effects of their implementation, allowing to determine the trend development this sector and of the economic system generally.

Keywords: system of value, economic interests, stakeholders, economic effects.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кризове становище, в якому опинилося сьогодні українське суспільство, здебільшого зумовлене відсутністю чіткої системи цінностей, яка призвела до певних диспропорцій у поведінкових стратегіях сторін ринкової взаємодії, що знайшло своє відображення в обсягах виробництва через негативні тенденції в культурі споживання. Це, своєю чергою, вимагає збільшення державних витрат на соціальні виплати, що в умовах політичної та зумовленої нею економічної кризи є великим тягарем для державного бюджету. Такий дисбаланс функціонування економічної системи зрештою може призвести до її занепаду. Здолати цю проблему можна шляхом усунення причини її виникнення, а саме побудови системи цінностей, яка б відповідала вимогам сьогодення, базувалася б на вітчизняному досвіді та враховувала національні особливості ринкової взаємодії.

З огляду на це, актуалізується необхідність проведення ґрунтовного дослідження взаємозумовленості цінностей, цілей та інтер-

есів, а також їх причинно-наслідкових зв'язків з економічними потребами, що слугують орієнтирами економічних ефектів, яких прагнуть досягти стейкхолдери економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі часто зустрічаються наукові праці теоретичного спрямування, присвячені з'ясуванню сутності понять «ціннісні орієнтації» [1; 2] та «економічні інтереси» [3], спробі розглянути динаміку становлення системи ціннісних орієнтацій через призму синергетичної теорії [4]. Чимало досліджень системного характеру щодо вивчення взаємозв'язку цінностей, потреб та інтересів як на мікро-, так і на макрорівні [5–7], проте поки відсутні праці, де обґрунтовано їх причинно-наслідковий зв'язок з економічними ефектами від задоволення потреб стейкхолдерів економічної системи тобто від реалізованих на практиці їх економічних інтересів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – довести доцільність чіткого окреслення системи цінностей на державному рівні як базису формування

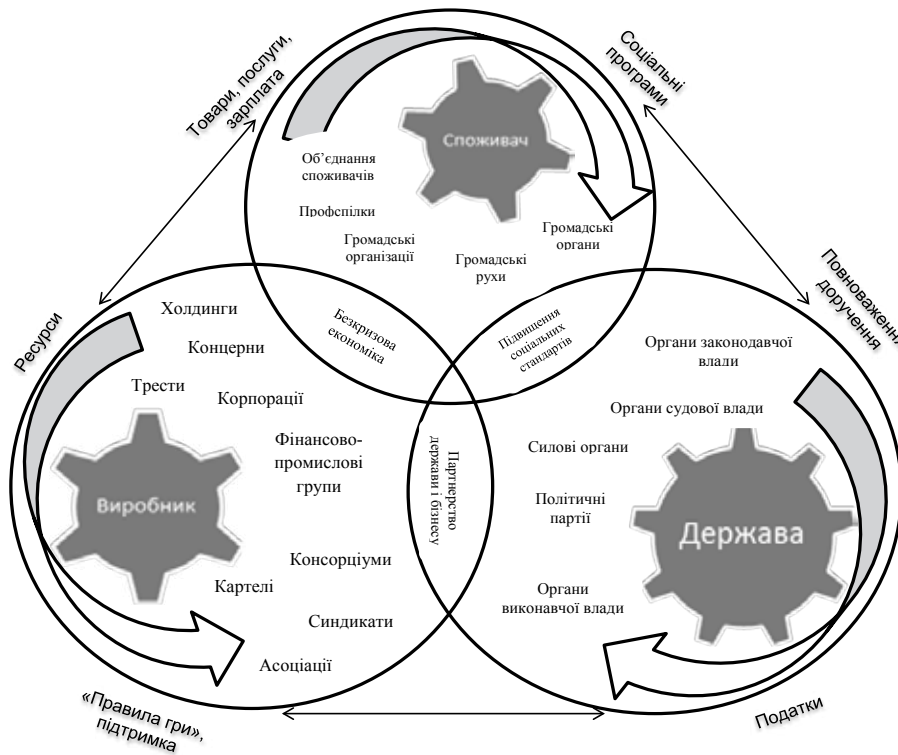
економічних інтересів стейкхолдерів як вектора економічних ефектів від їх реалізації, що дасть змогу визначати тенденції розвитку економічної системи, пояснювати на цій основі реальні факти і процеси соціально-економічного життя, розуміти і передбачати економічні події.

Виклад основного матеріалу дослідження. Унікальність економічної системи кожної країни полягає в наявності певних рис, характерних для її розвитку. Функціонування економіки як цілісної системи базується на оптимальній взаємодії «трьох китів» – держави, виробника і споживача, що є головними її стейкхолдерами на макрорівні, це триада ринкової взаємодії, кожен елемент якої є однаково важливим та невіддільним від двох інших. Завданням науковців є передбачити економічні наслідки зміни в результатах економічної діяльності для всіх сторін ринкової взаємодії. Звідси приходить усвідомлення того, що діалектичний метод пізнання і вирішення протиріч, який базується на принципі єдності і боротьби протилежностей, вичерпав себе, натомість постає необхідність переходу до принципів тріалектики, яка, крім двох протилежностей, передбачає наявність третього сполучного елемента, у такий спосіб усезагальність закону єдності протиріч розглядається як певна триада [8]. Тріалектика є філософським методом і теорією пізнання гармонійного розвитку, тобто на зміну діалектиці протиріч приходить тріалектика одnorіч, бо трактує розвиток як вирішення протилежностей шляхом створення «нового», що є гармонійним синтезом протилежностей, які мають бути вирішеними [9]. Адже «система ... є ніщо інше як сукупність окремих частин об'єднаних у ціле, що породжує нову якість» [10, с. 18]. Максимальної ефективності система досягає лише тоді, коли кожна з груп факторів триєдиного механізму формування системи відповідає цілям і завданням її функціонування [9, с. 16].

Критерієм ефективності функціонування економічної системи в умовах глобалізації стає реалізація економічних інтересів через ринкові відносини макростейкхолдерів задля досягнення конкретно сформульованих ними цілей, тому державні зусилля мають бути спрямовані на зростання суспільної корисності завдяки застосуванню на практиці принципу компенсації, який має на меті максимізацію добробуту, що уособлює потрійний вигравш (вигоду), оскільки вказує на три мети макростейкхолдерів: для виробника – підвищення

економічної ефективності; для споживача – підвищення соціальних стандартів, для держави – досягнення спільної дії всіх структурних елементів як єдиної системи, що матиме позитивний вплив на показники її функціонування. Одним з основних компонентів підходу з позицій потрійного вигравшу, націленого уже не на максимізацію, а на оптимізацію, оскільки передбачає узгодження цілей макростейкхолдерів, є доступ до ресурсів і ринків. До цього оптимуму і прямує ринковий конкурентний механізм. Зважаючи на виклики часу, сучасна держава прагне досягти компромісу між критеріями оптимізації та максимізації. Це прагнення закладає підвалини для рівноправності відносин, інтересів та цілей усіх зацікавлених сторін триади. Тільки тоді можна буде говорити про досягнення взаємної відповідності макростейкхолдерів, що взаємодіють на економічній арені завдяки різноманітності господарюючих суб'єктів, які виконують роль гравців ринку або ж стейкхолдерів мікрорівня (рис. 1). Їх можна розглядати як єдине суперечливе ціле, рівнодіюча інтересів частин якого буде визначати траєкторію еволюції економічної системи. Це зумовлює необхідність оптимізації поведінки носіїв економічних інтересів на основі взаємних очікувань, дотримуючись принципу рівності граничних жертв. Проте цей процес сьогодні стримується через недостатній рівень консолідації українського суспільства, що призводить до того, що інтереси, і тим більше цілі стейкхолдерів різних рівнів, набувають антагоністичного характеру, адже у трикутнику інтересів «споживач – виробник – держава» інтереси двох учасників завжди співпадають, тоді як третя група завжди отримуватиме протилежний ефект, величину якого в разі його негативної природи слід звести до мінімуму, аби не допустити деструктивного впливу на функціонування економічної системи як такої. Теоретичний, а потенційно і значний практичний, інтерес представляє можливість визначення і дослідження об'єктивних закономірностей раціональних і ефективних взаємовідносин триади «держава – виробник – споживач».

У такому разі слушною є думка В.В. Рокочі щодо необхідності введення додаткового системоутворюючого елемента, який міг би нівелювати існуючі між інтересами економічних суб'єктів суперечності [5, с. 32]. Таким елементом слугуватиме система цінностей, а надто національних цінностей, орієнтована на реалізацію національних інтересів, що логічно ув'язується з національною ідеєю,

Рис. 1. Механізм оптимізації економічних інтересів макростейкхолдерів на основі взаємних очікувань

довкола якої зосереджені інтереси виробника, споживача і держави. Підпорядкувати економічні інтереси макростейкхолдерів національній меті, яка слугуватиме дороговказом їх розвитку, має держава, оскільки саме вона формує стратегію виживання, розвитку і процвітання в теперішньому і майбутньому, а також залежно від типу та етапу функціонування економічної системи визначає «правила гри», які, крім економічних характеристик, включають чинники, що виходять за межі споживання матеріальних благ та послуг [11], як-то духовні та інтелектуальні моменти суспільно-економічного розвитку [12], визначаючи в такий спосіб теоретичні засади національної свідомості.

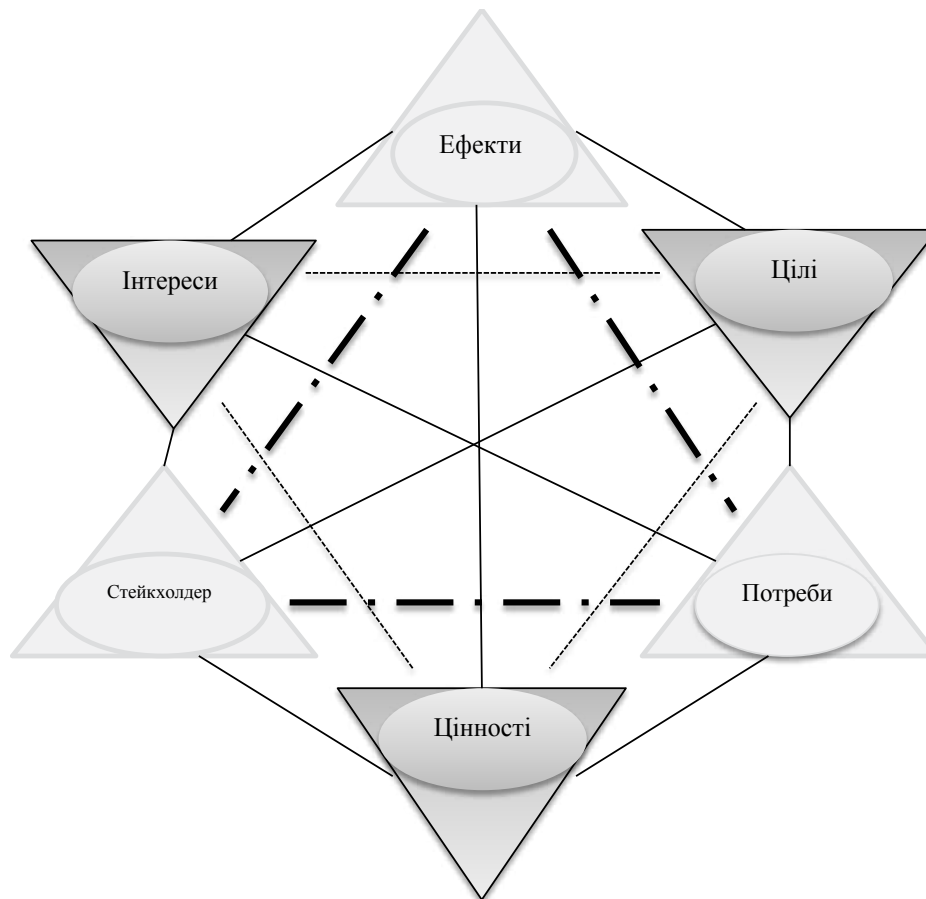
У такий спосіб система цінностей впливатиме на поведінку стейкхолдерів економічної системи, оскільки їх економічні інтереси безпосередньо пов'язані із психологією, звичаями, культурним рівнем і самосвідомістю. Оскільки економічні інтереси визначаються місцем людей в економічній системі, то настав час погоджувати проблеми економіки з етичними цінностями. В основу добробуту нації має бути покладена система цінностей, що визначатиме рівень людського розвитку, від якого залежить міра прояву економічних потреб, а ті, своєю чергою, стимулюють еко-

номічну діяльність суспільства, яка визначає рівень та якість життя його членів, що закладають основу для формування системи цінностей, і так далі (рис. 2).

Рис. 2. Циклічність процесу формування національного добробуту

Система цінностей закладає основу для відповідної системи інтересів, що визначає спрямованість цілей стейкхолдерів, орієнтованих на формування системи економічних потреб, що в сукупності слугують вектором функціонування економіки, яка не може розви-

Рис. 3. Рушійні сили функціонування стейкхолдерів економічної системи

ватися не беручи їх до уваги. Людські цінності, інтереси, потреби як структуроформуючі чинники ринкової взаємодії мікростейкхолдерів є загальними регуляторами їхньої поведінки на економічній арені та, відповідно, характеристиками, що дають змогу оцінити їх мотивацію і сумісність, прогнозувати поведінку, а також планувати засоби впливу на них.

Так, цінності стейкхолдера визначають його інтереси, які, уособлюючи усвідомлену вигоду, визначають його цілі в ході економічних відносин. Своєю чергою, цілі, інтереси та цінності зумовлюють характер та зміст економічних потреб у матеріальних і суспільних благах, об'єктом яких є певний результат як економічний ефект від їх задоволення (рис. 3).

Головною умовою досягнення позитивних ефектів від ринкової взаємодії є гармонійна система цілей її стейкхолдерів, матеріальним уособленням яких є економічні потреби, що тісно пов'язані з інтересами, практична реалізація яких виражається як економічні ефекти. Своєю чергою, оцінка економічних ефектів від реалізації економічних інтересів передуює розробленню поведінкової стратегії стейк-

холдерів, у цьому і полягає стимулююча роль економічних інтересів.

З огляду на це, цінності, цілі та інтереси прийнято вважати тріадою рушійних сил структурних елементів економічної системи – стейкхолдерів, діяльність яких, представляючи собою складний ланцюжок відносин, спрямованих на задоволення економічних потреб, породжує позитивні або негативні наслідки, формуючи тим самим результативність функціонування економіки як системи.

Висновки з цього дослідження. Для сучасного економічного життя через високий ступінь невизначеності та стрімкі зміни на ринку характерна наявність різноманітних взаємозв'язаних і взаємодіючих інтересів, що утворюють єдину систему, кожен елемент якої є суспільною формою прояву і розвитку економічних потреб стейкхолдерів, економічні інтереси яких реалізуються через досягнення ними конкретних економічних цілей, які виражають міру задоволення економічних потреб, спектр яких формується під впливом системи цінностей наявних нагальними проблемами

часу, та еволюціонує відповідно до етапів розвитку економічних відносин.

З огляду на це, для підвищення ефективності всієї економічної системи України необхідно забезпечити комплексну взаємодію стейкхолдерів усіх трьох сторін ринкової взаємодії, що дасть їм змогу покращити результати господарювання та гарантувати ефективність їх взаємодії, тоді як слабкість стану будь-якої з них зведе до мінімуму ефективність інших та ефективність економічної системи загалом, тому вітчизняна економіка потребує застосування комплексного підходу, що дасть змогу оптимізувати взаємодію всіх трьох учасників економічного процесу (виробника, споживача, держави) та гарантувати, таким чином, ефективність функціонування економічної системи.

Своєю чергою, тріадою рушійних сил функціонування стейкхолдерів економічної системи, що визначає їх поведінку і дає змогу прогнозувати можливі результати їх співпраці в межах свободи вибору, є цінності, цілі та інтереси, які зумовлюють характер та зміст економічних потреб у матеріальних і суспільних благах, об'єктом яких є певний результат, виражений як економічний ефект від їх задоволення.

Прогнозування результативності функціонування економіки як системи, зумовленої змінами в результатах економічної діяльності всіх зацікавлених сторін ринкової взаємодії, зумовлює застосування у процесі моделювання економічних відносин принципів триалектики, яка є методом і теорією пізнання гармонійного розвитку економічної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михайлова Т.В. Направленность, ценности и ценностные ориентации: к вопросу о разделении понятий / Т.В. Михайлова // Ценности и смыслы. – 2012. – № 6(22). – С. 85–90.
2. Федух І.С. Визначення змісту поняття «ціннісна орієнтація» у сучасній психолого-педагогічній науці / І.С. Федух // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – Вип. 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_3_25.
3. Діденко О. Теоретичне дослідження науково-методичних підходів до дослідження поняття економічний інтерес / О. Діденко // Демократичне врядування. – 2013. – Вип. 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_33.
4. Чайка Г.В. Синергетичний підхід при дослідженні системи ціннісних орієнтацій / Г.В. Чайка // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ. Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2012. – Т. 24. – Ч. 5. – С. 237–245.
5. Рокоча В.В. Економічні інтереси та цінності як системоутворюючий елемент національної економічної безпеки / В.В. Рокоча // Вчені записки Університету «КРОК». – 2014. – Вип. 36. – С. 28–36.
6. Гай-Нижчик П.П. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки / П.П. Гай-Нижчик, Л.В. Чупрій // Гілея. Політичні науки. – 2014. – Вип. 84(5). – С. 465–471.
7. Івашев Є.В. Людські потреби, інтереси, цінності як підґрунтя аксіології права / Є.В. Івашев // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2012. – № 1(3). – С. 57–64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2012_1%283%29_8.
8. Островская Е.П. Триалектика как метод мышления / Е.П. Островская // Вопросы культурологии. – 2009. – № 2. – С. 85–86.
9. Мельник Л.Г. Основы триалектического подхода к анализу самоорганизации экономических систем / Л.Г. Мельник // Механізм регулювання економіки. – 2014. – № 2. – С. 9–21.
10. Основы стійкого розвитку : [навч. посіб.] / За заг. ред. д. е. н., проф. Л.Г. Мельника. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с.
11. Гузь М.М. Аналіз показників економічного та суспільного добробуту населення / М.М. Гузь // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. – С. 66–74.
12. Шевчук Ж. Проблеми формування добробуту в Україні / Ж. Шевчук // Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки» (15–16 листопада 2011 р.) : тези доповідей. – Кам'янець-Подільський, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section_2_2011_11_15_16/problemi_formuvannja_dobrobutu_v_ukrajini/4-1-0-62.